

חוק זכות יוצרים קובע את הזכויות הבלעדיות של יוצר על היצירה שלו, וקובע כללים מתי שמוש ביצירה של אחר יחשב שמוש הוגן למרות שלא נתקבלה ההסכמה של אותו יוצר. על סמך הוראות סעיף השמוש ההוגן קבעה לעצמה האוניברסיטה כללים להנגשת חומרי לימוד לסטודנטים שרשומים ללימודים באוניברסיטה, והיא מנגישה חלק מהחומרים לחלק מהסטודנטים, לפי כללים שנקבעו. מעבר לנושא זה של חוק זכות יוצרים והוראות השמוש ההוגן (fair use) יש לקחת בחשבון את הוראות ההסכמים אשר האוניברסיטה חותמת עליהם בבואה לרכוש זכות גישה למאגרי מידע ממוחשבים והוצאות לאור. הסכמים אלה קובעים כי זכות הגישה למאגרים תהיה לתלמידים הרשומים באוניברסיטה. הנגשת חומרי לימוד בקורסים מקוונים רבי משתתפים (MOOCs) יש לזכור את שתי המגבלות הנ"ל.

קורסים מקוונים רבי משתתפים מוצעים בד"כ באופן אחד מהשלושה הבאים:

1. חינם ללא אישור על סיום הקורס, בד"כ עם גישה חלקית לחומרי הלימוד.
2. בעלות בסיסית תמורת אישור מהגוף המשווק את הקורס ועם גישה מלאה לחומרי הלימוד.
3. בעלות בינונית-גבוהה תמורת אישור מהמוסד האקדמי המלמד את הקורס וגישה מלאה לחומרי הלימוד.

ברגע נתון קורס כזה מכיל בד"כ תלמידים משלוש הקטגוריות לעיל בו זמנית, כאשר הסרטונים (אשר מיוצרים ע"י המרצה ואוניברסיטת האם שלו) נגישים לכל הלומדים, מטלות עם ציון וקבצים נוספים כמו רשימות קריאה או חומרי קריאה מונגשים זמינים רק ללומדים משלמים, מהלך שדורש מהלך של אימות זהות כאשר הלומדים יקבלו עם סיום הקורס ועמידה במטלות תעודת השתתפות וסיום מהגוף המשווק. לגבי הסוג האחרון של לומדים, אישור מהמוסד המלמד שקול לאישור שמקבל תלמיד שמבקר במוסד עצמו, ולכאורה אמור לזכות את הלומד בנגישות לאותם משאבים שכוללת גישה לחומרי לימוד ולמאגרים ממוחשבים, אך לא כך הדבר, שכן שתי הדרכים לאפשר זאת הן לא ריאליות/לא חוקיות:

1. רישום של תלמידים מקוונים כתלמידי אוניברסיטה.
 2. הנגשת החומרים לאתר המקוון בלי לדעת מראש את מספר התלמידים שיגשו אליהם.
- הדרך הראשונה אינה ריאלית בשל העובדה שלומדים אלה לא מגיעים פיזית למוסד הלימודים, מספרם אינו ידוע ויכול להגיע לאלפים ועלויות הרישום ירתיעו רבים מלקחת את הקורס. עלות נמוכה יותר תגולגל על המוסד בצורת מספרי סטודנטים רבים יותר ועלויות גדולות יותר של רכישות מנויים לספריה ומינויים למאגרים השונים.

הדרך השנייה לא ריאלית כיוון שכיום המפיצים ובעלי הזכויות לא מאפשרים רכישת זכויות ללא הצהרה מראש של מספר הלומדים ופרק הזמן בו החומרים יהיו נגישים

למצב המתואר לעיל ישנם מספר פתרונות אפשריים, ואחד מומלץ ביותר:

פתרון אפשרי הוא כי ניתן להצהיר מראש שאין הנגשה של חומרי קריאה ללומדים, אלא מתן קישורים בלבד למאגר המידע. על הלומד להשיג בעצמו את הגישה לחומר הקריאה שהופנה אליו. (בד"כ בעלות של עד \$5-30 לפריט קריאה). ברשימת קריאה ממוצעת של 10-15 פריטים עלות זו תהיה בערך \$50-500 לקורס. עלות לא מבוטלת שבדאי תרתיע לומדים פוטנציאליים רבים.

אופציה נוספת היא לבקש מהלומדים לגשת לספריית אוניברסיטה או מוסד אקדמי או ציבורי הקרובה אליהם ולבקש אישור לעיין בחומרים, אופציה זו מוכרת בעולם הספרנות כ-walk in users, וספריות מאפשרות בד"כ גישה ממסוף מקומי שלא מאפשר יצירת עותק מקומי שהלומד ייקח לביתו. אופציה זו תאלץ את הלומד לשבת בספריה למשך מספר שעות, לקרוא את החומר הרלבנטי, ולסכמו והיא רלבנטית בעיקר עבור לומדים מהקטגוריה השלישית, שירצו לקחת את הקורס תמורת אישור מהמוסד המלמד, כך שסביר לדרוש מהם להשקיע באופן כזה. אופציה זו אינה ריאלית עבור לומדים רבים שאין בסביבתם הקרובה ספריה בעלת גישה למאגרים או עבור פריטי קריאה אקלקטיים שאינם נגישים באמצעים המקובלים.

בהעדר האפשרות להנגיש את כל חומרי הלימוד לסטודנטים, ובהתחשב במגבלה של האופציות האחרות, **האופציה המומלצת ביותר היא לבנות מראש את רשימת הקריאה תוך הסתמכות על מאגרים וחומרים בעלי**

רישיון open access. חומרים אלה נגישים לכל בעל חיבור אינטרנט ומחשב ומאפשרת לכל לומד לגשת אליהם ללא עלות נוספת.

אז איך לבנות את רשימת הקריאה לקורס מקוון MOOC?

בהתאם לתחום התוכן של הקורס יש לחפש חומרים באחד או יותר מהמאגרים שמופיעים ברשימה:

רשימת מאגרי open access

1. מאגר כללי של אוניברסיטת הרווארד - [/https://dash.harvard.edu](https://dash.harvard.edu)
2. מאגר של מדעי החברה ומשפטים - [/https://www.ssrn.com/en](https://www.ssrn.com/en)
3. רשימת מאגרים ומנוע חיפוש בהם - [/http://www.opendoar.org](http://www.opendoar.org)
4. פילוסופיה - [/http://philpapers.org](http://philpapers.org)
5. מדעים מדויקים ומדעי הטבע - [/https://arxiv.org](https://arxiv.org)
6. מאגרי כתבי עת בגישה פתוחה - [/https://doaj.org](https://doaj.org)
7. מאגרי ספרים בגישה פתוחה - [/http://www.doabooks.org](http://www.doabooks.org)
8. תוכנה לניהול ביבליוגרפי שמאפשרת גם חיפוש חומרים והגבלת החיפוש לגישה פתוחה - www.mendeley.com

אם הפריט הרצוי אינו מצוי באף אחד מהמאגרים, יש לשקול להחליפו בפריט אחר קרוב או דומה בתוכנו שכן מופיע. לפעמים הדבר יצריך בחירה בכותב פחות מוכר, או במאמר פחות מצוטט אולם הנגישות מצדיקה את הבחירה.

במידה ואין אפשרות למצוא את המאמר ברשימות לעיל, יש לשקול במקום מאמר שלם לבחור רק בחלק מהמאמר שצריך בהתאם להסכמי שימוש הוגן

אם מאגר מסוים מוכר אינו נמצא ברשימה ניתן לשלוח מייל ל-mooc@huji.ac.il לצורך הוספתו לרשימה.